

МОГУЋНОСТ ЗЛОУПОТРЕБЕ НУКЛЕАРНОГ ОРУЖЈА У ТЕРОРИСТИЧКЕ СВРХЕ И КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА

Владимир М. Цветковић¹,

Криминалистичко-полицијска академија, Београд, Србија, vladimir.cvetkovic@kpa.edu.rs
Ивица Млађовић

Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици

Апстракт: Свет се нашао под утицајем енергије разорне моћи, застареле и прљаве технологије, трке у наоружању, ратних дејстава и терористичких активности. При томе, у свету постоји велике количина нуклеарног оружја различите снаге и моћи, које се и даље гомила и усавршава уз стално проширење земаља које то оружје поседују. Терористичке групе могу напасти објекте и институције за производњу нуклеарне енергије, као и само нуклеарно оружје при производњи, транспорту и складиштењу. Имајући у виду последице и деструктивност, нуклеарно оружје је потенцијално најсмртоносније оружје које терористичке групе могу искористити у спровођењу насиља, ради остваривања циљева.

Једно од најзначајнијих средстава у заштити од нуклеарног оружја је правно регулисање, како на глобалном, тако и на националном нивоу. У овом раду аутори разматрају две групе питања. У првом делу је обрађен појам и карактеристике нуклеарног оружја, као и претпоставке његове злоупотребе у терористичке сврхе. Други део рада посвећен је правном регулисању и кривичноправној заштити од злоупотребе нуклеарног оружја у терористичке сврхе.

Кључне речи: безбедност, ванредна ситуација, тероризам, нуклеарно оружје, кривичноправна заштита.

1. Увод

Истраживањем на пољу физике и хемије, углавном у Европи, почетком XX века створене су претпоставке за развој нове врсте оружја. На „Кајзер Вилхелм“ („Kaiser Wilhelm“) институту у Берлину 1939. године, хемичари Ото Хан и Фриц Страсман (Otto Hahn i Fritz Strassmann) су дошли до првих сазнања о нуклеарној фисији. Наредних 30 година њихово откриће је представљао полазну тачку за бројна даља истраживања и проучавања саме структуре језгра атома, радиоактивности и радиоактивних елемената, углавном од стране европских научника и стручњака из области хемије и физике. Убрзо након открића нуклеарне фисије, дошло се до закључка да се енергија добијена уз помоћ фисије може искористити за производњу нуклеарне експлозије.²

Страх од сумње да Немачка или Јапан могу успети да развију нуклеарно оружје стимулисао је Американце да на пројекту „Менхетн“ развију ово оружје. Овај страх је био поткрепљен чињеницом да је Хитлер забранио извоз уранијума из тадашње Чехословачке, након њене окупације.³ Лио Зилард (Leo Szilard), избеглица из Европе, је саставио писмо које је било упућено председнику Рузвелту, а које је потписао Алберт

¹ Асистент на предмету „Безбедност у ванредним ситуацијама“.

² Barnaby, F. *How to Build a Nuclear Bomb and other Weapons of Mass Destruction*. New York: Nation Books, 2004., str. 51. ; Bevelacqua, A., Stilp, R.: *Terrorism Handbook for Operational Responders*. Delmar Cengage Learning, 2009. Цветковић, В., Поповић, М.: *Мogućности злоупотребе оружја за масовно уништавање у терористичке сврхе. Безбедност, Београд, 2011, 53(2), 149-167.*

³ Johnson, J. H.: *Us. Efforts to Reduce Threats from the Former Soviet Union*. Usa: Red Hat Publishing, 2000., str. 71.

Cvetković, V., & Mladović, I. (2015). *Mogućnosti zloupotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe i krivičnopravna zaštita*. Subjekti sistema bezbednosti u ostvarivanju bezbjednosne funkcije države. VII međunarodni naučni skup „Dani bezbjednosti“, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.

Ајнштајн, и којим му је указао на претњу напада атомским оружјем од стране Немачке.⁴ Као резултат овога, Рузвелт у октобру 1939. године успоставља привремени комитет надлежан за питања везана за уранијум. Комитет је предложио САД да отпочну изградњу атомског оружја и да се сви неопходни ресурси доставе физичару Енрику Фермију, како би он био у могућности да створи иницијални реактор или капислу. Дакле, услед доласка Адолфа Хитлера на власт и почетка Другог светског рата, бројни стручњаци из Европе одлазе у САД где настављају своја истраживања у сарадњи са домаћим научницима.⁵

У САД су током Другог светског рата, уз помоћ Уједињеног краљевства и Канаде, научници из САД и Европе произвели прво нуклеарно оружје. СССР је своје прво нуклеарно оружје развио и тестирао 1949. године, што је делом био резултат Совјетске шпијунаже у САД-а.⁶ Ове велике силе су средином 50-тих година наставиле развијање оружја заснованог на нуклеарној фузији (хидрогенска бомба).

Прва нуклеарна бомба експлодирала је у Новом Мексику у пустињи 1945. године. Са проналаском поузданих ракетних техника током 1960. године, постало је могуће да нуклеарно оружје буде употребљено било где у свету у веома кратком року. Нуклеарно оружје је током хладног рата имало пресудан значај за одређивање моћи светских сила. Нуклеарно оружје поседују: САД, земље бившег СССР, Велика Британија, Француска, Израел, Кина, Индија, Пакистан и Јужно-афричка Република. Потенцијални произвођачи су: Бразил, Аргентина, Мексико, Јапан, Канада, Италија, С. Кореја итд.

Паралелно са развојем нуклеарног оружја дошло је и до његовог правног регулисања у мери колико тако нешто смртоносно може да буде регулисано. У појединим сегментима правног регулисања нуклеарног оружја, нарочито могућност употребе нуклеарног оружја у терористичке сврхе прописана је и кривичноправна заштита.

1. Појмовно одређење нуклеарног оружја

Нуклеарно оружје спада у групу најмоћнијих и најдеструктивних оружја, чија разорна снага потиче из нуклеарне реакције изазване процесом цепања атомских језгара тешких елемената (фисија) или спајањем језгара лаких елемената (фузија). Под појмом нуклеарног оружја подразумева се комплекс нуклеарних и термонуклеарних експлозива и пројектила, средства за њихову примену и лансира техника.⁷ Нуклеарно оружје слабије експлозивне снаге је значајно јаче од најјачег конвенционалног експлозива и као такво је способно да уништи или озбиљно онеспособи цео град. За нуклеарно оружје, неретко, користе се називи: атомска бомба, хидрогенска бомба, фисиона и фузиона бомба, нуклеарно и термонуклеарно оружје. Бомба чија енергија једним делом настаје у процесу фузије назива се хидрогенска (водонична) бомба, а за бомбу чије дејство

⁴ Bowman; S., *Weapons of Mass Destruction, the Terrorist Threat*. USA: CRS Report for Congress; 2007., стр. 43.

⁵ Brian, J., Peterson, J., James, B., Irene, B., Jerry, S.: *Protecting Emergency Responders; Lessons Learned from Terrorist Attacks*. New York: RAND, 2003., стр. 102.

⁶ Rhodes, R.: *The Making of the Atomic Bomb*. New York: Simon & Schuster, 1986., стр. 41.

⁷ Види опширније: Јовић, Р.: *Основе атомско-биолошко-хемијске одбране и заштите*. Београд, Факултет одбране и заштите, 1999. стр. 145.

настаје на принципу фисије атомског језгра употребљава се назив атомска бомба.⁸

На дефиницију атомских оружја наилази се у уговору између канцелара Немачке и западних сила од октобра 1954. године, којим се Немачка обавезује да не производи на својој територији никакво атомско, биолошко и хемијско оружје. У истом акту (Анкес II) атомско се оружје дефинише као: било које оружје које садржи, или је намењено да садржи или употребљава нуклеарно гориво или радиоактивне изотопе, и које, приликом експлозије или друге неконтролисане нуклеарне трансформације нуклеарног горива или радиоактивних изотопа, у стању је да изврши масовна уништавања, масовне повреде или масовна тровања.⁹ Један од највећих изазова глобалној безбедности јесте нуклеарни тероризам који је Грем Елисон у једном од својих дела о тероризму описао као „последњу катастрофу која се да спречити“.¹⁰

Нуклеарни тероризам је условљен компликованим производним процесом или крађом радиоактивног материјала. Свакако, проблем ширења нуклеарног материјала на међународном нивоу као и нуклеарних централа, неминовно повећава вероватноћу нуклеарног тероризма. Праксу међународне политике у погледу нуклеарног оружја одликују два супротна процеса: процес пролиферације, или умножавање и ширење нуклеарног оружја, са једне стране, и процес редукције, или смањивање нуклеарног оружја, са друге стране. Терористичке групе могу напасти објекте и институције за производњу нуклеарне енергије, као и само нуклеарно оружје при производњи, транспорту и складиштењу. Међутим, веома је тешко разликовати акцидент на нуклеарном постројењу од терористичког напада.

2. Карактеристике и начин употребе нуклеарног оружја

Имајући у виду последице и деструктивност, нуклеарно оружје је потенцијално најсмртоносније оружје које терористичке групе могу искористити у спровођењу насиља, ради остваривања циљева.¹¹ У данашње време није тешко направити нуклеарну бомбу. Према мишљењу Теодора Тејлора, аутора студије о опасности од „нуклеарног тероризма“, једини проблем у вези с производњом нуклеарне бомбе јесте нуклеарни материјал, који је на црној берзи доступан сваком ко је спреман да добро плати. Након коришћења хемијског оружја од стране терористичке групе у Јапану и обичним грађанима је постало јасно да ће терористи прећи на следећи ниво насиља који је могуће остварити стицањем и употребом нуклеарног оружја.¹²

Укупна дужина нуклеарне експлозивне направе могла би бити око 1 метра, пречника око 25 центиметра са тежином од 300 килограма.¹³ Оваква нуклеарно експлозивна направа се може лако превозити и активирати из комбија или аутомобила. Идеалан материјал за производњу нуклеарне експлозивне направе био би обogaћени уранијум али због доступности, терористичке организације све више своју пажњу

⁸ Graham, A.: *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Times Books. New York: Henry Holt and Company, 2004., str. 124.

⁹ Braudweiner H.: *Die Pariser Vertage*. Berlin: Akademie Verlag, 1956, str. 855.

¹⁰ Graham, A.: *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*. New York: Henry Holt and Company, 2004.

¹¹ Љубо, П.; Раде, Ђ.: *BC, претње и заштита*. Нови Сада: Прометеј, 2011.

¹² Davis, M.; Purcell, A.: *Weapons of Mass Destruction*. New York: Infobase Publishing, 2006.

¹³ Hagerty, D.: *The Consequences of Nuclear Proliferation: Lessons from South Asia*. USA: Elsevier, 1998., str. 34.

Cvetković, V., & Mladović, I. (2015). *Mogućnosti zloupotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe i krivičnopravna zaštita*. Subjektivni sistemi bezbednosti u ostvarivanju bezbednosne funkcije države. VII međunarodni naučni skup „Dani bezbednosti“, Banja Luka: Fakultet za bezbednost i zaštitu.

усмеравају на плутонијум. Дакле, нуклеарно оружје захтева или високо обогаћени уранијум или плутонијум. Основне карактеристике нуклеарног оружја су: уништавајуће дејство на „све (жива бића, инфраструктура и материјална добра) што му се налази на путу“; дејство је ефикасно (полупречник најслабије нуклеарне експлозије износи минимум 1 километар) и троструко (механичка, топлотна и радијациона енергија); секундарне последице (генетске мутације, малигна обољења итд.) и штетно дејство (озрачивање и радиолошка контаминација живих бића.

Предности нуклеарног оружја су: представља оружје великог утицаја, остварује се велики психолошки утицај, потенцијални резултати су масовне жртве. Недостаци нуклеарног оружја су: терористичке групе имају тешкоће у долажењу, затим у сакривању и транспорту технологија и материјала,¹⁴ потребна су велика финансијска средства, постоје техничке, логистичке и безбедносне препреке.¹⁵

Терористичке групе могу искористити за своје нападе: импровизоване нуклеарне уређаје, украдено или незаконито пренесено оружје, или га могу само-стално развити. Због свих отежавајућих околности у коришћењу нуклеарног оружја, терористичке групе често посежу за различитим алтернативама његове употребе. Са малом количином радиоактивних материјала, односно нападом на већ постојећа нуклеарна постројења, могуће је остварити приближно исте деструктивне последице као и код употребе нуклеарног оружја. Штетни ефекти нуклеарне експлозије од 1 Кт били би разорни. Унутар круга 1 (200 метара полупречник), смртност људи, директно изложених топлотном зрачењу је 100%; унутар круга 2 (800 метара полупречник), смртност људи, директно изложених експлозији је 100%; унутар круга 3 (један километар полупречник), смртност људи, директно изложених нуклеарном зрачењу је 100%; унутар круга 4 (два километара полупречник), сви изложени људи задобиће непосредне повреде од опекотина и експлозија.¹⁶

5. Врсте нуклеарног оружја

Нуклеарно оружје се може класификовати на више начина, коришћењем различитих критеријума. Генерално, постоје два главна типа нуклеарног оружја. Први је оружје, које производи властити експлозив само преко реакција нуклеарне фисије. Овај тип је познат по називима атомска бомба, А-бомба или фисиона бомба. Други тип нуклеарног оружја производи огромну количину енергије кроз реакције нуклеарне фузије, а може бити и хиљаду пута моћнија од фисијске бомбе. Познатије су под називом хидрогенске бомбе, Х-бомбе, термонуклеарне бомбе или фузијске бомбе.¹⁷ Према пореклу постоје:

¹⁴ У операцији словачких и мађарских власти, која је трајала 4 месеца, ухапшене су три особе које су покушале да прокријумчаре високо обогаћени уранијум из Украјине у Словачку. Продавци су тражили 1 милион америчких долара за материјал. Том приликом, пронађено је 481,4 gr праха од 98,6% високо обогаћеног уранијума. Kahn, L., Frank, N.: *Protection against Weapons of Mass Destruction*. Princeton: Princeton University, 2004., str. 69.

¹⁵ Bolz, F., Dudonis, K., Shulz, D.: *The counterterrorism handbook, Tactics, Procedures, and Techniques*. London: CRS Press, 2002.

¹⁶ Цветковић, В., Интервентно-спасилачке службе у ванредним ситуацијама. Београд: Задужбина Андрејевић, 2013.; Цветковић, В., Могућности злоупотребе биолошког оружја у терористичке сврхе. *Безбедност*, 122-140, 2013.

¹⁷ Само шест држава: САД, Русија, Уједињено Краљевство, Кина, Француска и Индија је детонирало, или је покушало детонирати, хидрогенску бомбу. Bronstein, A., Phillip, C.: *Emergency Care for Hazardous Materials Exposure*. St. Louis; MO: The C. V. Mosby Company; 1994., str. 94.

Cvetković, V., & Mladović, I. (2015). *Mogućnosti zloupotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe i krivičnopravna zaštita*. Subjekti sistema bezbednosti u ostvarivanju bezbjednosne funkcije države. VII međunarodni naučni skup „Dani bezbjednosti“, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.

фисиони пројектили (фисија у језгрима тешких елемената), фузиони пројектили (фузија у језгрима лаких елемената), неутронско оружје (промена у језгрима лаких елемената – фузија са доминантним неутронским зрачењем.

Према начину примене постоје: тактичко нуклеарно оружје (пројектили мале од 0,1 до 10 Кт и средње снаге од 10 до 50 Кт), оперативно нуклеарно оружје (пројектили велике и средње снаге: до 50 до 500 Кт) и стратешко нуклеарно оружје (термонуклеарни пројектили и бојеве главе: више од 500 Кт).¹⁸

Према експлозивној снази пројектила постоје: пројектили веома мале снаге (до 1Кт-микропројектили), пројектили мале снаге (од 1 до 10 Кт), пројектили средње снаге (од 10 до 50 Кт), пројектили велике снаге (од 50 до 500 Кт) и пројектили врло велике снаге (више од 500 Кт).¹⁹

6. Кривичноправна заштита од нуклеарног тероризма

Нуклеарно оружје, заједно са биолошким, хемијским и сличним оружјима, спада у групу оружја за масовно уништавање. Само та чињеница јасно указује колико је важно спречити употребу, али и производњу таквих оружја. Једно од средстава у заштити од нуклеарног оружја је правно регулисање на глобалном нивоу. Тако је уговор о непролиферацији (неширењу) нуклеарног оружја ступио је на снагу 5. марта 1970. године, а потписале су га владе Уједињеног краљевства Велике Британије, Северне Ирске, САД и СССР, као иницијатори и још 93 друге земље са циљем спречавања повећања броја земаља које поседују нуклеарно оружје. Споразум о смањењу стратешког нуклеарног оружја (START I) потписали су САД и СССР, 31. јула 1991. године, само 5 месеци пре распада СССР а ступио је на снагу 5. децембра 1994. године, јер се чекало на анексе нових независних држава.²⁰ Овим споразумом ограничен је број нуклеарних глава на не више од 6.000 и до 1.600 носача на која се постављају. Споразум о смањењу стратешког нуклеарног оружја (START II) потписали су председник САД, Џорџ Буш старији и руски председник Борис Јељцин, 3. јануара 1993. године. Споразумом је забрањено поседовање интерконтиненталних балистичких ракета са једном или више нуклеарних бојевих глава. Најзад, Споразумом о смањењу стратешког нуклеарног наоружања, названог „Нови Старт“ потписали су, 8. априла 2010. године у Прагу, руски председник Дмитриј Медведев и амерички председник Барак Обама. Споразумом је предвиђено смањење нуклеарног арсенала две земље за око трећину, знатно смањење броја пројектила и лансера и успостављање ефикасних механизма контроле.²¹

Све што се односи на нуклеарно оружје првенствено је регулисано билатералним и мултилатералним уговорима, чиме је ово најсмртоносније средство стављено у правне оквире. Међутим, у ери глобализације, опасност од нуклеарног оружја добија једну сасвим нову димензију опасности од његове (зло)употребе. Суочавамо се са тероризмом

¹⁸ Цветковић, В., *Управљање у ванредним ситуацијама изазваним злоупотребом оружја за масовно уништавање*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, 2012., стр. 67.

¹⁹ Arnold, H., Robyn, P.: *Countering Terrorism; Dimension ff Preparedness*. Cambridge: Mit Press; 2003., стр. 72.

²⁰ Cirincione, J.: *Bomb Scare: The History and Future of Nuclear Weapons*. Columbia University Press, 2007., стр. 129.

²¹ Ostojić, J., *Pravna zaštita od nuklearnog oružja s naglaskom na zaštitu morskog okoliša*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 3/2008, str. 583-599.

koji поприма атрибуте глобалног зла. Савремени технолошки развој, који је закорачио у 21. век, омогућио је промене у свим значајнијим аспектима "технологије" тероризма и учинио да тероризам прекорачи праг који су експерти за заштиту од њега очекивали и наслућивали са страхом већ деценијама. Осим опште познатог традиционалног тероризма, све више се суочавамо са такозваним постмодерним тероризмом или супертероризмом. Овај термин се у академским круговима и у пракси увелико користи за означавање употребе оружја за масовно уништавање у терористичке сврхе. Чини се, да је на делу постмодерни тероризам који „игра стару игру по новим правилима.”²² Типично средство извршења кривичног дела тероризма је, између осталих, бомба. Процењује се да на основу доступности материјала, могућности израде у малим димензијама, мобилности и велике разорне моћи, врло лако у будућности то може бити нуклеарна бомба.

Због ескалација терористичких аката у свету и могућности употребе нуклеарног оружја у терористичке сврхе порасла је забринутост међународне заједнице. Као резултат дошло је до усвајања Међународне конвенције о сузбијању аката нуклеарног тероризма од стране Генералне скупштине УН 13. априла 2005. године у Њујорку.²³ Ова конвенција је ступила на снагу 7. јула 2007. године у складу са чланом 25. У изради конвенције пошло се од Декларације о мерама за елиминисање међународног тероризма која је садржана у анексу резолуције Генералне скупштине УН бр. 49/60 од 9. децембра 1994. године, којом се прописује, између осталог, да државе чланице УН недвосмислено осуђују сваки акт, метод или праксу тероризма, без обзира где је почињен и ко га је учинио, нагласивши да је потребно да државе хитно преиспитају постојеће међународно-правне одредбе о превенцији, репресији и елиминисању тероризма у свим његовим облицима и манифестацијама са циљем усвајања свеобухватног акта.

Конвенцијом о сузбијању аката нуклеарног тероризма прописује се да свако лице чини кривично дело тероризма употребом нуклеарног оружја:

„1. (...) ако то лице незаконито и намерно:

(a) поседује радиоактивни материјал или израђује или поседује уређај:

(i) са намером да проузрокује смрт или тешке телесне повреде, или

(ii) са намером да проузрокује знатну материјалну штету на имовини или животној средини;

(b) користи радиоактивни материјал или уређај, или користи или оштећује нуклеарни објекат на начин да ослобађа или ризикује ослобађање радиоактивних материја:

(i) са намером да проузрокује смрт или тешке телесне повреде, или

(ii) са намером да проузрокује знатну материјалну штету на имовини или животној средини, или

(iii) са намером да примора физичко или правно лице, међународну организацију или државу да нешто учини или не учини.

2. Свако лице такође чини кривично дело ако то лице:

(a) прети, у околностима које указују на веродостојност претње, да ће починити кривично дело наведено у ставу 1(б) овог члана; или

²² Luqur, Wallher: Postmodern Terrorism, Foreign Affairs 75/5, 1996, pp. 24-36.

²³ Република Србија је ратификовала ову конвенцију 2006. године.

Cvetković, V., & Mladović, I. (2015). *Mogućnosti zloupotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe i krivičnopravna zaštita*. Subjekti sistema bezbednosti u ostvarivanju bezbjednosne funkcije države. VII međunarodni naučni skup „Dani bezbjednosti”, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.

(б) захтева незаконито и намерно радиоактивни материјал, уређај или нуклеарни објекат путем претње, у околностима које указују на озбиљност претње, или применом силе.

3. Свако лице такође чини кривично дело ако то лице покуша извршење дела наведеног у ставу 1. овог члана.

4. Свако лице такође чини кривично дело ако то лице:

(а) учествује као саучесник у делу наведеном у ст. 1, 2. или 3. овог члана; или

(б) организује или упућује друге да чине дело наведено у ст. 1, 2. или 3. овог члана; или

(ц) на било који други начин доприноси извршењу једног или више дела наведених у ст. 1, 2. или 3. овог члана од стране групе лица који делују са заједничким циљем; такав допринос се сматра намерним и учињен с циљем настављања опште криминалне активности или с циљем те групе или се чини уз сазнање о намери групе да почини односно кривично дело или дела.²⁴

Појам тероризма је споран како у теорији тако и у законодавству. Карактеристично за инкримисање тероризма јесу широке и неодређене инкриминације са изузетно строго прописаним казнама, као и специјално законодавство које предвиђа одступања од неких кривично-правних начела. То се правда изузетно високим степеном опасности. У страном кривичном праву код кривичног дела тероризма најчешће се кумулативно траже два елемента, један објективни, а други субјективни: да је предузета нека опште опасна радња и да постоји намера застрашивања грађана, по правилу, из политичких мотива.

У нашем кривичном законодавству радња извршења овог кривичног дела састоји се у предузимању неке опште опасне радње, а примера ради као најтипичнија радња законом се прописује изазивање експлозије и пожара. Поред тога, кривично дело тероризма може се извршити и неким актом насиља и ту се законом прописује један типичан акт насиља, као што је отмица. Осим предузимања опште опасне радње или акта насиља, радња извршења може бити и сама претња да ће се предузети нека опште опасна радња или употребити опште опасно средство. Ту се законом посебно прописује претња да ће се употребити нуклеарно, хемијско или бактериолошко опште опасно средство (нагласили аутори).²⁵ Оно што даље одређује радњу извршења јесте то што она мора бити узрок последице кривичног дела, тј. она мора бити подобна да се њоме створи осећање страха или несигурности код грађана.²⁶

²⁴ International convention for the suppression of acts of nuclear terrorism 2005 (www.un.org/documents/instruments/docs_en.asp, децембар 2012.), art. 2; Међународна конвенција о сузбијању аката нуклеарног тероризма (Закон о ратификацији Међународне конвенције о сузбијању аката нуклеарног тероризма, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“ бр. 2/2006), чл. 2.

²⁵ Ово законско решење није било прописано Основним кривичним законом („Службени лист СФРЈ”, бр. 44 од 8. X 1976, 36 од 15. VII 1977, 34 од 29. VI 1984, 37 од 13. VII 1984, 74 од 14. XI 1987, 57 од 29. IX 1989, 3 од 19. I 1990, 38 од 6. VII 1990, 45 од 3. VIII 1990, 54 од 21. IX 1990, „Службени лист СРЈ”, бр. 35 од 25. IX 1992, 37 од 16. VII 1993, 24 од 18. III 1994, 61 од 9. XI 2001, „Службени гласник РС”, број 39 од 11. IV 2003..) који је важио до ступања на снагу Кривичног законика РС (“Службени гласник РС.”, број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009 и 121/2012).

²⁶ Види опширније: Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика (треће допуњено издање)*, Службени гласник, Београд 2009, стр. 686-688; Кривични законик РС (“Службени гласник РС.”, број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009 и 121/2012), чл. 312.

Осим радње извршења и последице, за постојање овог кривичног дела неопходно је да је радња извршења предузета са намером²⁷ угрожавања уставног уређења или безбедности Србије. Тај субјективни елемент даје овом кривичном делу политичку димензију и по томе се оно разликује од других, по правилу, лакших кривичних дела која се такође могу вршити предузимањем неке опште опасне радње или насиља. Ова разлика је нарочито уочљива на примеру кривичног дела тероризма у Кривичном законнику Француске: „(...) представљају акте тероризма, када су учињена намерно, индивидуално или колективним подухватом са циљем озбиљног ремећења јавног реда и мира застрашивањем или терором, следећа кривична дела: 1. намерно убиство, убиство из нехата, отмица ваздухоплова, брода и другог превозног средства прописаних у одељку II овог законика; (...) 4. дела у вези оружја, експлозива или нуклеарног материјала прописаних у одељку I члан L. 1333-9 (...).“²⁸ Значи да сва дела већ постоје као самостална, али је суштина у намери. За наше разматрање је нарочито важна инкриминација која се односи на нуклеарни материјал. У Кривичном законнику Француске постоје пет кривичних дела која се углавном односе на несавесно чување и руковање, остављање без надзора нуклеарног материјала, оштећења и уништења посуда са нуклеарним материјалом и др. Поред тога што ова дела могу бити извршена самостално, она могу бити и начини извршења кривичног дела тероризма тако да нема стицаја са тим кривичним делима.

7. Закључак

Нуклеарна претња човечанству из периода тзв. хладног рата, данас је, несумњиво, у великој мери замењена претњама терориста да ће употребити оружје за масовно уништавање. Могући нуклеарни терористички напад изазвао би драматичне последице, како у погледу људских жртава, тако и у погледу материјалне штете, а психолошки, такав облик тероризма би изазвао много већи ефекат него било који други облик тероризма, зато што постоји веома распрострањен страх од нуклеарног оружја. Нуклеарно оружје је израђено на принципу коришћења неконтролисане нуклеарне реакције, при којој се у малом временском периоду ослобађају велике количине енергије и радиоактивног продукта, чиме се изазива нуклеарна експлозија, која се од класичне експлозије разликује по већој количини ослобођене енергије и променама до којих долази у експлозиву. Сагледавање могућих облика тероризма, подразумева могућност употребе нуклеарног оружја или радиоактивног материјала у терористичке сврхе.

Дакле, могућност нуклеарног тероризма је чињеница која највише забрињава. Нуклеарни тероризам је у основи појам који обухвата више могућности које не морају нужно укључивати и нуклеарно оружје. Може се говорити и о употреби нуклеарних материјала у терористичке сврхе. У том смислу се могу дефинисати три главна принципа евентуалног терористичког деловања:

- употреба нуклеарне експлозивне направе (нуклеарна експлозија)
- напад или саботажа на постојећим нуклеарним постројењима

²⁷ Ова намера искључује евентуални умишљај, дакле може се извршити само са директним умишљајем.

²⁸ Code pénal France, Version consolidée du code au 23 décembre 2012. Edition : 2012-12-30 (www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do, децембар 2012.), Article 421-1.

Cvetković, V., & Mladović, I. (2015). *Mogućnosti zloupotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe i krivičnopravna zaštita*. Subjekti sistema bezbednosti u ostvarivanju bezbjednosne funkcije države. VII međunarodni naučni skup „Dani bezbjednosti“, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.

- употреба тзв. „прљаве“ бомбе (класична експлозија помоћу које се радиоактивни материјал распршује у околину).

На крају, закључујемо да је потребно правно регулисање производње, употребе, чувања, увоза-извоза и транспорта нуклеарног материјала, на свим нивоима од међународног до националног чији би циљ био неширење нуклеарног оружја, нуклеарно разоружавање и коришћења атомске енергије у мирољубиве сврхе. Тиме би се у великој мери смањило ризик од злоупотребе нуклеарног материјала у терористичке сврхе.

Литература

1. Arnold, H., Robyn, P.: *Countering Terrorism; Dimension ff Preparedness*. Cambridge: Mit Press; 2003.
2. Baker, J., Ridgely, S., Bartis, J., Jackson, B., Linn, H.: *Protecting Emergency Responders—Safety Management in Disaster and Terrorism Response: New York: RAND, 2004.*, str. 81.
3. Barnaby, F. *How to Build a Nuclear Bomb and other Weapons of Mass Destruction*. New York: Nation Books, 2004.
4. Bevelacqua, A., Stilp, R.: *Terrorism Handbook for Operational Responders*. Delmar Cengage Learning, 2009.
5. Blum, A.: *Nonstate Actors; Terrorism and Weapons of Mass Destruction*. University of Maryland: 2002., str. 62.
6. Bolz, F., Dudonis, K., Shulz, D.: *The counterterrorism handbook, Tactics, Procedures, and Techniques*. London: CRS Press, 2002.
7. Bowman; S.: *Weapons of Mass Destruction; the Terrorist Threat*. USA: CRS Report for Congress; 2007.
8. Braudweiner, H.: *Die Pariser Vertage*. Berlin: Akademie Verlag, 1956.
9. Bronstein, A., Phillip, C.: *Emergency Care for Hazardous Materials Exposure*. St. Louis; MO: The C. V. Mosby Company; 1994.
10. Cirincione, J.: *Bomb Scare: The History and Future of Nuclear Weapons*. Columbia University Press, 2007.
11. Цветковић, В., *Интервентно-спасилачке службе у ванредним ситуацијама*. Београд: Задужбина Андрејевић, 2013.
12. Цветковић, В., *Мogućности злоупотребе биолошког оружја у терористичке сврхе*. *Безбедност*, 55 (1), 122-140, 2013.
13. Цветковић, В., Поповић, М.: *Мogućности злоупотребе оружја за масовно уништавање у терористичке сврхе*. *Безбедност, Београд, 2011*, 53(2), 149-167.
14. Code pénal France, Version consolidée du code au 23 décembre 2012.
15. Cordesman, A., Burke, A.: *Iranian Weapons of Mass Destruction; Capabilities; Developments and Strategic Uncertainties*. Working Dragt for Review and Comments, 2008.
16. Davis, M.; Purcell, A.: *Weapons of Mass Destruction*. New York: Infobase Publishing, 2006.
17. Ferguson, C.; Potter, W.: *The Four Faces of Nuclear Terrorism*. California: The Center for Nonproliferation Studies, Monterey Institutue of International Studies, 2004.

Cvetković, V., & Mladović, I. (2015). *Mogućnosti zloupotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe i krivičnopravna zaštita*. Subjekti sistema bezbednosti u ostvarivanju bezbjednosne funkcije države. VII međunarodni naučni skup „Dani bezbjednosti“, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.

18. George, H., Jane, B., Damon, C.: *Introduction to Emergency Management; fourth edition*. Oxford, 2011.
19. Graham, A.: *Nuclear Terrorism: The Ultimate Preventable Catastrophe*, Times Books. New York: Henry Holt and Company, 2004.
20. Hagerty, D.: *The Consequences of Nuclear Proliferation: Lessons from South Asia*. USA: Elsevier, 1998., str. 34.
21. Heyer, R.: *Introduction to CBRNE Terrorism; an Awareness Primer and Preparedness Guide for Emergency Responders*. New Jersey: Red Hat Publishing, 2006.
22. Hoffman, B.: *Terrorism and Weapons of Mass Destruction: An Analysis of Trends and Motivation*. Washington: RAND, 1999.
23. International convention for the suppression of acts of nuclear terrorism, 2005;
24. Johnson, H.: *US. Efforts to Reduce Threats from the Former Soviet Union*. USA: RAND, 2000.
25. Larsen, R.: *Al Qaeda Weapons of Mass Destruction Threat: Hype or Reality*. Cambridge: Belfer Center for Science and International Affairs, 2010.
26. Luqur, W.: *Postmodern Terrorism*, Foreign Affairs 75/5, 1996.
27. Ostojić, J., *Pravna zaštita od nuklearnog oružja s naglaskom na zaštitu morskog okoliša*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, br. 3/2008.
28. Rhodes, R.: *The Making of the Atomic Bomb*. New York: Simon & Schuster, 1986.
29. Јовић, Р.: *Основе атомско-биолошко-хемијске одбране и заштите*. Београд, Факултет одбране и заштите, 1999.
30. Кривични законик РС ("Службени гласник РС.", број 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009 и 121/2012).
31. Љубо, П.; Раде, Ћ.: *ВС, претње и заштита*. Нови Сада: Прометеј, 2011
32. Међународна конвенција о сузбијању аката нуклеарног тероризма (Закон о ратификацији Међународне конвенције о сузбијању аката нуклеарног тероризма, „Службени лист СЦГ – Међународни уговори“ бр. 2/2006).
33. Основни кривични закон („Службени лист СФРЈ”, бр. 44 од 8. X 1976, 36 од 15. VII 1977, 34 од 29. VI 1984, 37 од 13. VII 1984, 74 од 14. XI 1987, 57 од 29. IX 1989, 3 од 19. I 1990, 38 од 6. VII 1990, 45 од 3. VIII 1990, 54 од 21. IX 1990, „Службени лист СРЈ”, бр. 35 од 25. IX 1992, 37 од 16. VII 1993, 24 од 18. III 1994, 61 од 9. XI 2001, „Службени гласник РС”, број 39 од 11. IV 2003.).
34. Стерн, Џ.: *Екстремни терористи*. Београд: Alexandria Press, 2004.
35. Стојановић, З., *Коментар Кривичног законика (треће допуњено издање)*, Службени гласник, Београд 2009.

POSSIBLE ABUSE OF NUCLEAR WEAPONS IN TERRORIST ACTIVITY AND CRIMINAL PROTECTION

Vladimir M. Cvetkovic,
The Academy of Criminalistic and Police studies, Belgrade, Serbia, vladimir.cvetkovic@kpa.edu.rs
Ivica Mladjovic
Center for basic police training in Sremska Kamenica

Abstract: The world was under the influence of high power energy, dirty technologies, the arms race, war and terrorist activities. In addition, in the world there are large quantities of nuclear weapons various strength and power, which continues to pile up and improves with continued expansion of countries that possess these

Cvetković, V., & Mladović, I. (2015). *Mogućnosti zloupotrebe nuklearnog oružja u terorističke svrhe i krivičnopravna zaštita*. Subjekti sistema bezbednosti u ostvarivanju bezbjednosne funkcije države. VII međunarodni naučni skup „Dani bezbjednosti“, Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.

weapons. Terrorist groups can attack buildings and institutions for producing nuclear energy and nuclear weapons only in the production, transport and storage. Bearing in mind the consequences and destructiveness of nuclear weapons is potentially the most lethal weapon that terrorist groups may be used in the implementation of violence to achieve goals. One of the most important tools in the protection of nuclear weapons is legal regulation, both at global and national levels. In this paper, the authors discuss two groups of issues. The first part is treated the concept and characteristics of nuclear weapons, as well as assumptions of its misuse for terrorist purposes. The second part is devoted to the legal regulation and protection of the criminal misuse of nuclear weapons for terrorist purposes.

Keywords: security, emergency situations, disaster, terrorism, nuclear weapons, criminal protection.